

Dr. Öğr. Üyesi Işık ÖNAY

**MEDENİ HUKUKTA
İKAME VE KAİM DEĞER
KAVRAMLARI**

AYNİ (DOĞRUDAN) İKAME – MALVARLIKSAL İKAME –
BORÇLANDIRICI (DOLAYLI) İKAME

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
İçindekiler	VII
Kısaltmalar.....	XVII
Giriş.....	1

Birinci Bölüm Kavramsal Çerçeve ve Terminoloji

§1. İkame Kavramı.....	3
A. Öğretide Benimsenen Çeşitli Sınıflandırma Yöntemleri	5
1. Aynı İkame – Kişisel (Şahsi) İkame	5
2. Aynı İkame – Borçlandırıcı İkame.....	5
3. Aynı İkame – Malvarlıksal İkame	6
4. Aynı İkame – Hukuki Durumu Sürdüren İkame	9
5. Özel Malvarlığında İkame – Tekil (Münferit) İkame.....	10
B. Değerlendirme ve Ara Sonuç.....	13
1. Aynı İkame Kavramına İlişkin Değerlendirme	13
2. Öğretide Benimsenen Sınıflandırma Yöntemlerine İlişkin Değerlendirme.....	14
§2. Kaim Değer Kavramı	16

A. Kaim Değer Kavramının Farklı Kullanımlarının Ayırt Edilmesi.....	17
B. Kaim Değer Kavramının Bu Çalışmadaki Kullanım Şekli ve İkame Kavramıyla İlişkisi.....	19
C. Önceki Değer – Kaim Değer Ayrımı.....	21
D. Kaim Değerin Unsurları	22
1. İkame İhtiyacı Doğuran Müdahale	23
2. Kaim Değeri Ortaya Çıkaran Müdahale.....	24
3. İki Müdahale Arasındaki Bağlantı.....	25
E. Bazı Özel Sorunlar.....	30
1. Kaim Değerin Önceki Değerden Daha Kıymetli Olması ..	30
2. Yeni Elde Edilen Değerin Kısmen Kaim Değer Niteliğinde Olması	32
3. Doğal Ürünler ve Hukuki Ürünler Kaim Değer Niteliğinde midir?.....	33

İkinci Bölüm

İkamenin Tarihsel Gelişimi

§3. Aynı (Doğrudan) ve Malvarlıksal İkamenin Tarihsel Gelişimi	37
A. Antik Yunan Hukukunda İkame.....	38
B. Roma Hukukunda İkame.....	39
1. <i>Hereditas</i>	40
2. <i>Peculium</i>	41
3. <i>Dos</i>	43
C. Orta Çağ'dan 19. Yüzyıla Kadar İkame.....	45
D. 19. Yüzyılda İkame.....	47
E. Almanya'da ve İsviçre'de Medeni Kanun Hazırlıklarında İkame	49
1. Alman Medeni Kanunu.....	49

a. Özel Malvarlığında İkame	50
b. Tekil (Münferit) İkame	56
2. İsviçre Medeni Kanunu	59
§4. Borçlandırıcı (Dolaylı) İkamenin Tarihsel Gelişimi	61
A. Roma ve Pandekt Hukukundan BGB'ye Borçlandırıcı İkame..	61
B. İsviçre Borçlar Kanunu'nun Hazırlanma Süreci ve İlk Yılları ..	64

Üçüncü Bölüm

Ayni (Doğrudan) İkame

§5. Kavramsal Açıklamalar	67
A. Ayni (Doğrudan) İkamenin Özellikleri	67
1. Bir Hak Kazanımı Türü Olması	68
2. Kaim Değerlere Özgü Bir Hak Kazanımı Türü Olması	69
3. İlgili Hakkın Kazanımına İlişkin Genel İlkeler Göre İstisnai Niteliği	69
4. İrade Özerkliği ve Kamuya Açıklık İlkeleri ile Bağdaşmaması	73
B. Ayni (Doğrudan) İkamenin Kabulü İçin Kural Olarak Yasal Bir Dayanak Aranması	74
C. Ayni (Doğrudan) İkamenin Amacı ve Koruduğu Menfaat	77
D. Ayni (Doğrudan) İkamenin Özel Malvarlığı Kavramı ile İlişkisi	78
1. Özel Malvarlığı Kavramı	78
2. Ayni (Doğrudan) İkame ve Özel Malvarlığı Kavramları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	81
E. Ayni (Doğrudan) İkame ve Elbirliği Ortaklıkları	83
1. Elbirliği Ortaklığının Malvarlıksal Yapısı	83
2. Elbirliği Ortaklığı ve Ayni (Doğrudan) İkame Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	83

F. Ayni (Doğrudan) İkamenin Kabulünü Haklı Gösterebilecek Durumlar	88
1. Başkası Tarafından Yönetilen Malvarlığının Mevcudiyeti..89	
2. Önceki Değerin Rehin veya İntifa Hakkı ile Yüklü Olması.....	93
G. Ayni (Doğrudan) İkamenin Diğer Taleplerle İlişkisi.....	95
H. Ayni (Doğrudan) İkamenin Benzer Kurumlardan Ayrılması ..95	
1. Malvarlıksal İkame ve Borçlandırıcı İkame.....	95
2. Vekâlet Sözleşmesinde Vekâlet Vereninin Korunması (TBK 509).....	96
3. Özgüleme	99
4. İlgili İçin İşlem.....	100
§6. Aile Hukukundaki Muhtemel Uygulama Alanları	101
A. Evlilik Birliğini Temsilen Yapılan İşlemler	101
B. Mal Ortaklığı Rejiminde Ortaklık Malları Yerine Geçen Değerler	103
C. Çocuğun Malvarlığının Yönetilmesi	106
D. Aile Malları Ortaklığı.....	110
§7. Miras Hukukundaki Muhtemel Uygulama Alanları	112
A. Miras Sebebiyle İstihkak Davası ve Ayni (Doğrudan) İkame 112	
1. Ayni (Doğrudan) İkameyi Kabul Eden Görüşler	114
a. Ayni (Doğrudan) İkamenin Kabulünün Gerekçeleri..114	
b. Ayni (Doğrudan) İkamenin Kabulünün Sonuçları	115
i. Genel olarak.....	115
ii. Hukuki İşlem Yoluyla Elde Edilen Kaim Değerler Bakımından.....	117
2. Ayni (Doğrudan) İkameyi Reddeden Görüşler	124
a. Ayni (Doğrudan) İkamenin Reddinin Gerekçeleri....	124
b. Ayni (Doğrudan) İkamenin Reddinin Sonuçları.....	127
3. Görüşlerin Değerlendirilmesi ve Ara Sonuç.....	131
a. Değerlendirme.....	131

b. Ara Sonuç.....	136
B. Miras Ortaklığı ve Ayni (Doğrudan) İkame.....	136
1. Miras Ortaklığının Hukuki Niteliği	137
2. Miras Ortaklığında Ayni (Doğrudan) İkame Sorunu	138
3. Değerlendirme.....	143
4. Ara Sonuç.....	148
C. Terekenin Hak Sahipleri Dışındaki Kişilerce Yönetilmesi ve Ayni İkame	149
1. Genel Olarak	149
2. Ayni (Doğrudan) İkameye İlişkin Görüşler.....	151
3. Değerlendirme.....	153
§8. Eşya Hukukundaki Muhtemel Uygulama Alanları	156
A. Genel Olarak Sınırlı Ayni Hakların Ayni (Doğrudan) İkame Yoluyla Kazanılması	156
B. İntifa Hakkının Ayni (Doğrudan) İkame Yoluyla Kazanılması.....	160
1. Genel Açıklamalar	160
2. Sigorta Tazminatı Alacağı.....	163
3. Kamulaştırma Bedeli Alacağı	167
4. TMK 798 II'nin Uygulanacağı Diğer Durumlar.....	170
a. Tazminat Alacağı ve Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan İade Alacağı.....	172
b. Taşınırın Birleşmesi, Karışması ve İşlenmesi.....	174
c. Asıl Eşyadan Ayrılan Bütünleyici Parçalar	177
d. Taşınmazların Birleştirilmesi	177
e. Şirket Birleşmeleri ve Bölünmeleri.....	180
f. İstimval.....	183
g. Satış Bedeli Alacağı.....	183
h. Paylı Mülkiyetin Paylaşma ile Sona Ermesi.....	185
5. İntifa Hakkıyla Yüklü Alacak Hakkının İfa Yoluyla Sona Ermesi.....	186

6. Tasarruf Yetkisi Veren İntifa Hakkında İkame Sorunu.....	191
C. Rehin Hakkının Ayni (Doğrudan) İkame Yoluyla Kazanılması.....	192
1. Kanunda Düzenlenen Ayni (Doğrudan) İkame Hâlleri... 192	
a. Taşınmazların Birleştirilmesi	192
b. Sigorta Tazminatı Alacağı.....	195
c. Üst Hakkı Bedeli Alacağı.....	202
d. TİTRK Uyarınca Kurulan Rehin Haklarında Ayni İkame.....	203
e. Gemi İpoteği ve Gemi ile Eklentisi Üzerindeki Kanuni Rehin Hakkında Tazminat Alacağı.....	208
2. Ayni (Doğrudan) İkamenin Uygulama Alanınının Rehin Hakları Bakımından Kıyas Yoluyla Genişletilmesi Sorunu	208
3. Ayni (Doğrudan) İkamenin Kıyas Yoluyla Kabul Edilebileceği Hâllerin Tespiti	213
a. Kamulaştırma Bedeli Alacağı	214
b. Tazminat Alacağı	217
i. Taşınmaz Rehni.....	220
ii. Taşınır Rehni	223
c. Rehin Hakkıyla Yüklü Alacağın İfa Yoluyla Sona Ermesi	225
i. Alacağın Konusunun Bir Taşınmazın Devri Olması.....	228
ii. Alacağın Konusunun Bir Alacağın Devri Olması	229
iii. Alacağın Konusunun Bir Taşınırın Devri veya Bir Miktar Paranın Ödenmesi Olması.....	229
d. Taşınırınların Birleşmesi, Karışması ve İşlenmesi.....	233
e. Asıl Eşyadan Ayrılan Bütünleyici Parçalar	236
f. Satış Bedeli Alacağı.....	237
g. Şirket Birleşmeleri ve Bölünmeleri.....	239
h. Paylı Mülkiyetin Paylaşma Yoluyla Sona Ermesi.....	240

D. Bulunmuş Eşyanın Yerine Satış Bedelinin Geçmesi	242
--	-----

Dördüncü Bölüm Malvarlıksal İkame

§9. Kavramsal Açıklamalar	247
A. Genel Açıklamalar	247
B. Malvarlıksal İkamenin Amacı ve Özel Malvarlığı Kavramıyla İlişkisi.....	248
C. Malvarlıksal İkamenin Kabulü için Açık Bir Yasal Dayanak Gerekir mi?	251
§10. Aile Hukukundaki Muhtemel Uygulama Alanları	253
A. Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Edinilmiş Malların ve Kişisel Malların Yerine Geçen Değerler	253
1. Genel Olarak	253
2. İkamenin Şartları.....	254
3. İkamenin Sonuçları	257
4. İkamenin İstisnaları	257
5. Özel Durumlar	259
B. Mal Ortaklığı Rejiminde Kişisel Malların Yerine Geçen Değerler	263
C. Paylaşmalı Mal Ayrılığı Rejiminde Aileye Özgülenen Malların Yerine Geçen Değerler.....	265
D. Çocuk Malları.....	267
§11. Miras Hukukundaki Muhtemel Uygulama Alanları	270
A. Mirasçılık Sıfatının Geçmişe Etkili Olarak Kaybedildiği Durumlar	270
1. Geçmişe Etki Kavramı ve İkamenin Türüne Etkisi	271
2. Mirasın Reddi	273
3. Ölüme Bağlı Tasarrufun İptali ve Mirasçı Atanmasına İlişkin Ölüme Bağlı Tasarrufun Tenkisi	277

4. Mirasın Açılmasından Sonra Gerçekleşen Yoksunluk Sebebi.....	278
5. Gaibin veya Üstün Hak Sahiplerinin Ortaya Çıkması	279
B. Art Mirasçılık	281
1. Genel Olarak	281
2. Ön Mirasçının Tereke Değerleri Üzerindeki Hak Sahipliği ve Özellikle Tasarruf Yetkisi.....	283
3. İkamenin türü.....	286
4. Art Mirasçılıkta İkameye İlişkin Özellikler.....	288
a. İkamenin Taraf İradeleriyle İlişkisi	288
b. Hukuki İşlem Yoluyla Elde Edilen Değerlere İlişkin Özellikler	289
c. Tüketilebilir Değerlerin İkameye Konu Olması	290
d. Yeni Değerin Edinilmesinde Kısmen Tereke Malvarlığındaki Kısmen Serbest Malvarlığındaki Değerlerin Kullanılması.....	291
e. Bakiyeye İlişkin Art Mirasçılıkta İkame	292
C. Terekenin Hak Sahipleri Dışındaki Kişilerce Yönetilmesi ve Malvarlıksal İkame	294
D. Denkleştirme	295
1. Aynen İade	296
a. Öğretideki Görüşler	296
b. Değerlendirme.....	297
2. Değer İadesi.....	300
§12. Trust ve Yatırım Fonları Bağlamında İkame.....	303
A. <i>Trust</i>	305
1. Genel Açıklamalar	305
2. <i>Tracing, Claiming</i> ve İkame	306
B. Türk Hukukunda <i>Trust</i> Benzeri Bir Yapının Kabulü Durumunda İkamenin Türü.....	309
C. Yatırım ve Emeklilik Fonlarında İkame	311

Beşinci Bölüm
Borçlandırıcı (Dolaylı) İkame

§13. Kavramsal Açıklamalar	315
A. Genel Olarak	315
B. Temelinde Yatan Düşünce ve Dayanağı	317
1. Türk Hukuku ve İsviçre Hukukunda	317
2. Alman Hukukunda	320
C. Kaim Değere İlişkin Talebin Hukuki Niteliği	321
D. Aynı (Doğrudan) İkame ile Karşılaştırılması	321
E. Üçüncü Kişinin Zararını Tazmin ile İlişkisi	322
§14. İmkânsızlıkta Borçlandırıcı İkamenin Şartları	326
A. Borcun Konusu Edimin İfasının İmkânsızlığı	326
1. Sonraki İmkânsızlık	327
2. Başlangıçtaki İmkânsızlık	328
3. Kısmi İmkânsızlık	330
B. Borçlunun Kaim Değer Elde Etmiş Olması	331
1. <i>Commodum ex re – Commodum ex negotiatione</i>	331
2. İfası İmkânsızlaşan Asli Edim ile Önceki Değer Arasında Özdeşlik Bulunması	332
3. Yapma ve Yapmama Borçlarında Borçlandırıcı İkame	335
4. Yardım Amacıyla Yapılan Kazandırmalar	337
C. Alacaklının Kaim Değeri Talep Ettiğini Beyan Etmesi	337
D. Kaim Değeri Talep Hakkının Sözleşmeyle Engellenmemiş Olması	341
§15. İmkânsızlıkta Borçlandırıcı İkamenin Sonuçları	342
A. Genel Açıklamalar	342
B. Kaim Değer Alacağının Kapsamı	346
1. Kaim Değerin Önceki Değerden Düşük veya Onunla Aynı Kıymette Olması	346
2. Kaim Değerin Önceki Değerden Daha Kıymetli Olması	348

3. Kaim Değer için Yapılan Masraflar ve Ondan Elde Edilen Yararlar	351
C. Kaim Değerin Talep Edilmesinin Karşı Edim Alacağına Etkisi	354
1. Kaim Değerin Önceki Değerden Daha Yüksek veya Onunla Eşit Kıymette Olması	354
2. Kaim Değerin Önceki Değerden Daha Düşük Kıymette Olması	355
a. Borçlunun Sorumluluğunu Gerektirmeyen İfa İmkânsızlığı	355
i. Öğretideki Görüşler	355
ii. Değerlendirme	356
b. Borçlunun Sorumluluğunu Gerektiren İfa İmkânsızlığı	358
§16. Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan İade Borcunda Borçlandırıcı İkame	358
A. Genel Açıklamalar	358
B. Zenginleşme Konusu Şeyin Devri Karşılığında Edinilen Kaim Değerin İadesi Sorunu	361
1. Konuya İlişkin Görüşler	362
2. Değerlendirme	364
§17. Haksız Zilyedin İade Borcunda Borçlandırıcı İkame	366
§18. Miras Hukukunda Denkleştirme ve Borçlandırıcı İkame	369
Sonuç	373
Kaynakça	381